

isbn 9788671882019

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“
www.zenskestudije.org.rs
Futura publikacije
www.neusatz.rs
office@neusatz.rs

„Ženske studije i istraživanja“ (<http://www.zenskestudije.org.rs/index.html>) predstavljaju interdisciplinarni alternativni visokoškolski obrazovni program koji objedinjuje nastavu, istraživanje, izdavaštvo i dokumentaciju o ženama u jedinstven program za žene (i muškarce) sa ciljem poboljšanja položaja žena iz različitih nacionalnih zajednica u Vojvodini, sa posebnim akcentom na grupama sa manje društvene moći.

U „Ženskim studijama i istraživanjima“ danas postoje četiri osnovna programa: Naučnoistraživački, Obrazovni, Izdavački i Dokumentacioni program.

Udruženje „Ženske studije i istraživanja“ (ŽSI) predstavlja interdisciplinarni visokoškolski obrazovni program, alternativan akademskom, koji promišlja i promovira mesto i ulogu žena u društvu i kulturi u prošlosti i danas, lokalno, regionalno i međunarodno. Od osnivanja (1997) do danas (2021) Udruženje ostvaruje delatnost u obliku četiri programa: Naučnoistraživački, Edukativni, Izdavački i Dokumentacioni. Tokom 2020. i 2021. godine Ženske studije u Novom Sadu (kao i skoro sve institucije i organizacije u svetlu) rade u specifičnim uslovima pandemije virusa Covid-19, oskudici prostora za rad, ali sa nastojanjem da se dosadašnja praksa organizacionog, edukativnog, istraživačkog i dokumentacionog rada rekonstruiše, shodno novonastalim otvorenim organizacionim, programskim, ideološkim i pre svega feminističkim pitanjima. Nanovo se redefiniše pojam roda, nastavlja se snažnije osporavanje feminizma u široj javnosti i produbljuje značenjska razlika među pripadnicama treće generacije obrazovanih feministkinja (spremnom za teorijska razmatranja, ali manje za aktivističke zahteve u neoliberalnom društvu socijalnih i drugih razlika). Pandemija i teškoće svetskih razmera bile su test za edukativni, istraživački i dokumentacioni rad u „Ženskim studijama i istraživanjima“, kao i za mnoge ženske organizacije u gradu. U nastavku sledi pregled događanja, otvorenih pitanja i (dobrih) rešenja.

Prilog istoriji ženskih studija u Novom Sadu: vreme promene (2020–2021)

Svenka Savić i Margareta Bašaragin

Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije

Prilog istoriji ženskih studija u Novom
Sadu: vreme promene
(2020–2021)

Svenka Savić i Margareta Bašaragin

Novi Sad, 2021

Izdavači: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije

Za izdavače: Svenka Savić

Autorke: Svenka Savić i Margareta Bašaragin

Prelom, korice i dizajn: Relja Dražić

Lektura, korektura, redakcija: Nataša Belić

Na koricama: fotografija Nede Božinović, iz arhive „Žena u crnom”

Fotografije: Branislav Lučić, Maja Tomić, dokumentacija i arhiva Ženskih studija i istraživanja.

Štampa: Workshop, Novi Sad

ekumenska inicijativa žena
ecumenical women's initiative

Zahvaljujem timu sa projekta „Šta žene od 65+ (ne) mogu u Srbiji danas?” na kritičkim primedbama na prethodnu verziju teksta;

Maji Tomić i Branislavu Lučiću na fotografijama.

„Objavljivanje ove publikacije podržala je Ekumenska inicijativa žena iz Omiša, Hrvatska. Pisani tekstovi objavljeni u publikaciji odražavaju isključivo stavove njihovih autora/-ica i ne predstavljaju nužno i službene stavove Ekumenske inicijative žena.”

„Ekumenska inicijativa žena (EIŽ) hrvatska je neprofitna organizacija koja kroz svoj program dodjele finansijskih potpora podržava projekte i razvoj bazičnih organizacija kojima upravljaju žene, te teologinje u Hrvatskoj, Bosni i Hercegovini, Crnoj Gori, Makedoniji, na Kosovu i u Srbiji. EIŽ je posvećena osnaživanju uloge žene u jačanju civilnog i međureligijskog dijaloga, te potencijala vjere kao pozitivnog faktora socijalne promjene kroz izgradnju mira i pomirenja. S obzirom na svoj regionalni profil, EIŽ osigurava aktivisticama iz svoje mreže mogućnost susreta, te razmjenu iskustava s ciljem veće vidljivosti njihova rada i veće mogućnosti za pristup resursima.”

CIP - Каталогизација у публикацији
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

305-055.2-053.9(497.11)(082)

COBISS.SR-ID 38856719

Ekumenska inicijativa žena iz Omiša dala je odobrenje Udruženju „Ženske studije i istraživanja” (ŽSI) iz Novog Sada za projekat pod nazivom „Šta žene (ne) mogu u Srbiji danas?”. U ovom projektu se sasvim jasno uočavaju dva smera rada: jedan se odnosi na poboljšanje rada organizacije u celini, a drugi na naučnoistraživački rad, koji je fokusiran na temu rod i starost žena (koju u ŽSI promovishemo od osnivanja 1997. godine). Osnovne podatke naučnoistraživačkog rada saopštavamo u knjizi pod nazivom *Starost u vremenu i prostoru – šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas*, a ovde predstavljamo osnovne podatke o *poboljšanju* i dajemo smernice za *promenu* načina rada u organizovanju poslova u „Ženskim studijama i istraživanjima”.

I DEO

Naučnoistraživački program

Istraživački rad se uglavnom odvijao u okviru dva dugoročna istraživačka projekta: *Znamenite žene* i *Životne priče žena*.

U ovom periodu rezultati istraživanja sa projekta *Znamenite žene* objavljeni su kao sledeće publikacije:

Antonić, Ivana (ur.) (2020). *Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.

Bašaragin, Margareta (2020). *Znamenite Jevrejke Subotice*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

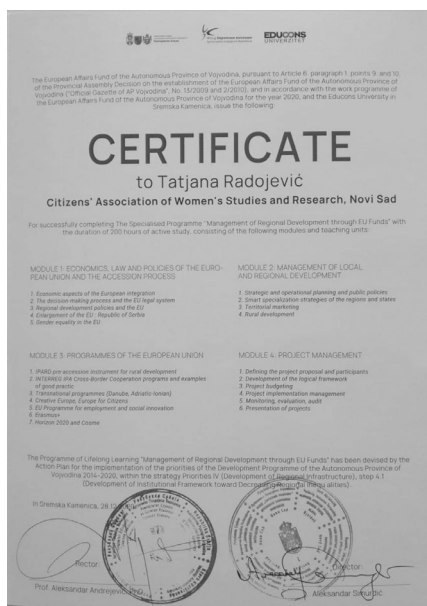
Bašaragin, Margareta (ur.) (2021). *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

****

Edukativni program

Udruženje „Ženske studije i istraživanja” neguje dva smera edukacije. Jedan smer predstavlja usavršavanje samih saradnica i članica Udruženja, a drugi smer se tiče obrazovanja drugih, pre svega polaznica (studentkinja).

Što se tiče obrazovanja i usavršavanja članica tima, u ovom periodu prednost je data novim članicama. Tatjana Radojević je pohađala i završila šestomesečno usavršavanje za pisanje evropskih projekata (200 časova nastave, pisanje završnog rada i sticanje sertifikata).

Kada je reč o obrazovanju polaznica/studentkinja, ŽSI su do sada nastavu ostvarivale u Novom Sadu. Nastavni plan i program odgovaraju master programu na akademskim studijama, tj. podrazumevaju nastavu od 32 časa osnovnih znanja iz teorije rodnosti i istraživačkih metoda (nakon čega se dobija sertifikat). U saradnji sa organizacijom Akademska inicijativa „Forum 10” iz Novog Pazara, tokom novembra 2020. godine, ŽSI menjaju ovu praksu i stiču novo iskustvo u suorganizaciji „Onlajn ženskih studija”. Sertifikate je dobilo ukupno 47 polaznica iz regiona, a nastavni proces su realizovale predavačice iz Novog Sada, Subotice, Sarajeva, Novog Pazara, Tutina, Sjenice, Prijepolja, Priboja, Nove Varoši, Raške, Kraljeva i drugih gradova Srbije.¹ „Ženske studije i istraživanja” i „Forum 10”, nakon uspešne početne saradnje, nastavljaju rad i u 2021. godini.

¹ <http://www.zenskestudije.org.rs/galerija/video-i-audio-galerija>

Onlajn nastava omogućila je polaznicama sticanje znanja bez fizičkog pristupa nastavi na jednom mestu, što je bio adekvatan odgovor na uslove pandemije virusa COVID-19. Polaznicama je putem elektronske pošte dostavljan veliki broj značajnih naučnih tekstova i knjiga iz dokumentacije ŽSI. Na ovom mestu naročito treba istaći (i pohvaliti) bogatu onlajn Biblioteku Udruženja, koja svoja izdanja nudi u otvorenom pristupu (Open access) svim zainteresovanim čitaocima i široj društvenoj javnosti. Pokazalo se, međutim, da u ovakvoj nastavi izostaje jedan važan segment – priručnik (ili udžbenik) za temu *Istorija alternativnih ženskih studija u Srbiji*, koji bi objedinio podatke za poslednje tri decenije rada (1991–2021). Za potrebe budućih onlajn edukativnih programa, Svenka Savić je osmislila i pripremila publikaciju pod tim nazivom.

Postavlja se i pitanje kako predavati kurs *Istorija ženskih studija u Srbiji*? Odgovore smo potražile na tri konsultativna sastanka (dva u Beogradu: u Centru za ženske studije i udruženju „Žene u crnom” i jedan u Novom Sadu), s ciljem da se prodiskutuje inventar tema važnih za pisanje istorije ovog visokoškolskog alternativnog programa u Srbiji. Osnovna tema koju pokreće Savić jeste određenje početka programa pod ovim nazivom. Činjenica je, naime, da je tokom 25 godina njegovog postojanja u Centru za ženske studije u Beogradu, a potom i u Novom Sadu, ostvarena u praksi mreža edukativnih programa u nekoliko gradova tadašnje (Jugoslavije) i sadašnje države (Srbije) koju su aktivno gradile predavačice zajedno sa polaznicama. Govorimo o neformalnoj mreži ovog alternativnog visokoškolskog programa ostvarivanog u udruženjima građana, van akademskih programa. Pomenuti alternativni program je iz te pozicije polako i postepeno ulazio u akademsku javnost: u Beogradu (od 1993), Novom Sadu (od 1997) i Subotici (1997–2004, 2020–), Nišu (1998–2001) Užicu (2000–2005), Kotoru (2001–2009), Kraljevu (2003, 2005, 2008), Valjevu (2006), Novom Pazaru (2020). Treba naglasiti da je svaki pomenuti grad organizovao svoj (jednosemestralni) program u dogovoru sa domaćim i gostujućim predavačicama. U Novom Sadu akcenat je, pored edukativnog programa, bio na istraživanjima; u Subotici na stvaralaštvu (pre svega preduzetnica); u Nišu na pravnim pitanjima, zatim u Kraljevu u Fenomeni na studijama ljubavi, u Valjevu – HORA na osnaživanju prava žena, u Novom Pazaru na ženu u religiji (islamu), itd.

„Ženske studije i istraživanja” u Novom Sadu su tokom 25 godina rada ostvarivale značajnu saradnju sa ženama iz navedenih gradova. Cilj je bio da polaznice, uz edukativni program (koji je uglavnom podrazumevao temu Jezik i rod), ovladaju osnovnim feminističkim metodama istraživanja, na temi znamenitih žena sopstvenog grada. Jedna od korišćenih metoda je bila metoda životnih priča žena. Na osnovu ovih edukativnih aktivnosti i rezultata rada nastajale su brošure (publikovane ili tek u procesu objavljivanja) o poznatim (znamenitim) ženama iz raznih gradova Srbije.

Koliko je prisutna svest o postojanju neformalne mreže ženskih studija u Srbiji? Ovaj sud tokom 2020. godine proveravaju Margareta Bašaragin i Svenka Savić, kada otpočinju konsultativne sastanke posvećene toj temi i istoriji ženskih studija u Srbiji. Tokom tri susreta (dva u Beogradu i jedan u Novom Sadu) razgovaraju predavačice sa studentkinjama i aktivistkinjama o nekoliko osnovnih kriterija za određivanje početka i razvoja ženskih studija u alternativnom (kasnije i u institucionalnom) vidu.

Prvi konsultativni sastanak održan je u Beogradu (19. i 20. septembra 2020) u organizaciji ŽSI i „Žena u crnom” (ŽUC), a u okviru njihove stalne aktivnosti Feministički diskusioni kružok (FDK), u prostorijama ovog udruženja. FDK predstavlja prostor za zajedničko promišljanje važnih pitanja koja nas zaokupljaju, sa ciljem uvećavanja kolektivne moći i političke snage feminističkog pokreta. Ciljevi su ovoga puta bili sledeći: zajedničko promišljanje predenog puta jednog dela feminističkog pokreta – ženskih i rodnih studija – prvenstveno saradnje i uzajamne podrške između feminističke akademske zajednice i feminističkih aktivističkih grupa i mreža od 90-ih godina do danas. U uvodnom izlaganju Svenka Savić iznosi stav da postoji mreža ženskih studija u Srbiji, na osnovu empirijskih podataka iz osam gradova. Zaključila je da u kontinuitetu postojala saradnja u širokoj mreži i aktivizmu žena u raznim gradovima Srbije, ali da ta mreža nije nikada bila i formalizovana. Otuda je ona manje vidljiva u javnosti danas, a još manje je prisutna u zajedničkom sećanju.

Predavačice su svedočile o akademsko-aktivističkim inicijativama u Subotici (Margareta Bašaragin), Novom Sadu (Svenka Savić), Beogradu (Daša Duha-

Prvi konsultativni sastanak, 19-20.09.2020, Beograd^A

ček, Tanja Ignjatović). Pisane tekstove o ovim inicijativama poslane su: Ljupka Kovačević za Kotor, Marija Petronijević za Kraljevo i Fahrudin Kladničanin za Novi Pazar.

Na prvom konsultativnom sastanku otvorena su sledeća pitanja važna za akademsko-aktivistički alternativni program ženskih studija: o smeni generacija; (ne)prenošenju znanja unutar feminističkog pokreta; o spoljašnjim faktorima (depolitizacija, rodna tehnokratija, ngo-izacija, hijerarhija između feminističke teorije i aktivističkog iskustva); unutrašnji faktori – gde je naša (liderska) odgovornost; kome se feminizam danas obraća i koji su izazovi i dileme?

Drugi konsultativni sastanak održan je *online* (30. oktobra 2020) u Centru za ženske studije. Koorganizator je bio Institut društvenih nauka (IDN). Uvodno izlaganje imale su Svenka Savić, Istorija ženskih studija u Srbiji 1990–2020. i Daša Duhaček, Generacije, odgovornost i doprinosi, zatim su predavanja održale Zorica Mršević i Mirjana Dokmanović iz Instituta. Sastanku su prisustvovala i u diskusiji učestvovala/i: Margareta Bašaragin, Nađa Bobičić, Ivan Milenković, Hristina Cvetinčanin Knežević, Lara Končar, Dragana Popović, Nađa Duhaček i Milica Miražić. Zaključeno je da se razgovori o ženskim studijama u Srbiji nastave, i da se, na osnovu predloga učesnika/ca, u naredne razgovore uključi i šira zainteresovana javnost.

Treći konsultativni sastanak održan je u Novom Sadu (6. marta 2021), uz suorganizaciju tri NGO: Iz kruga Vojvodina, ŽSI i ŽUC, a povodom obeležavanja Međunarodnog dana žena. Zaključeno je da su ženske studije u Srbiji pokrenule i afirmisale veliki broj različitih, društveno aktuelnih tema. Ustanov-

Treći konsultativni sastanak, 6. 3. 2021, Novi Sad (Tomić)

ljeno je, takođe, i šta je u ponudi izostalo – predavanja i istraživanja o starijima i starenju kao rodno važnom fenomenu. Zato je dogovoreno da se predloži kurs o ejdžizmu, na osnovu istraživanja u našem okruženju, uz podsećanje da u udžbeniku namenjenom osnovnim rodnim studijama (*Uvod u rodne teorije*, I. Milojević i S. Markov, 2011) izostaje tema Rod i starost/starenje. Stoga bi novi kurs trebalo da doprinese rušenju predrasuda o starim osobama, pre svega ženama, udatim i neudatim (posebno 'starim devojkama' kod nas – ejdžizmu ili dobizmu). Osnovu kursa čini na ACIMSI Centru za rodne studije izborni kurs Rodne odrednice starenja: uvod u ejdžizam, koji je uvela Slobodanka Markov (2007).

U okviru edukativnog programa posebna aktivnost usmerena je na čuvanje sećanja na one žene koje su značajno doprinele razvoju ženskog pokreta u Srbiji. Negovanje kulture sećanja na znamenite žene postiže se upravo usmeravanjem na lično istraživanje i to u različitim oblicima (tekst, slika, film i sl.). Ovoga puta su to: Neda Božinović, Svenka Savić, Slobodanka Markov.²

Udruženje „Ženske studije i istraživanja” u Novom Sadu i ŽUC u Beogradu su zajedničkim snagama ovoga puta upriličila tri različita oblika sećanja, kojima se naglašava smisao interdisciplinarnog rada u Studijama. U pitanju su: obeležavanje godišnjica (Svenke Savić (1940) i Nede Božinović (1917–2001), odnosno važnog naučnog doprinosa Slobodanke Markov (1945) – uvođenje teme starosti i starenja u edukativni i istraživački program ženskih studija u Novom Sadu.

.....
² ŽSI obraća pažnju i na znamenite muškarce koji doprinose boljem položaju žena u svojim nacionalnim zajednicama. Tako je Svenka Savić aktivno učestvovala na skupu „Sećanje na Trifuna Dimića”, povodom obeležavanja 64 godine od rođenja ovog romologa (4. mart 2020).

Promocija knjige „Svenka“ 8.10.2020, Novi Sad [Lučić, 2020]

Svenka Savić – povodom 80 godina života i 65 godina rada (pod motom: Trči, misli, piši...) održano je feminističko slavljenje, uz objavljenu knjigu Ivane Antić (ur.) *Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre* (uz saradnju i priloge: Vere Obradović, Margarete Bašaragin, Zilke Spahić Šiljak, Miloša Pankova i Nataše Belić), u izdanju ŽSI i Futura publikacije, Novi Sad (2020). Upriličena je i projekcija dokumentarnog filma pod nazivom *Svenka* u produkciji Grupe za video-aktivizam ŽUC-a [scenarij i režija Fahrudin Kladničanin (AI „Forum 10”, Novi Pazar), snimatelj Nedo Gavrić, montaža Marija Arandelović, prevod na engleski jezik Marko Tasić (<http://www.zenskestudije.org.rs/galerija/video-i-audio-galerija/174-svenka>).

Neda Božinović (1917–2001) povodom dvadesetogodišnjice smrti. Rođena je u selu Topolo kraj Dubrovnika, umrla u Beogradu. Osnovnu školu završila je u Stonu, gimnaziju u Kotoru, a Pravni fakultet u Beogradu (1939). Kasnih tridesetih godina Neda je bila aktivna u studentskom i ženskom pokretu. Tokom Drugog svetskog rata Neda je bila antifašistička borkinja, aktivna u Antifašističkom frontu žena, kao i u Narodnooslobodilačkoj borbi. Posle rata bila je poslanica u Saveznoj skupštini i sudija Ustavnog suda. Povukla se iz političkog života 1974. godine. Tokom rata u Jugoslaviji bila je aktivistkinja Centra za antiratnu akciju, aktivistkinja i jedna od osnivačica „Žena u crnom”.

Autorka je brošure *Položaj žene u FNRJ* (1953), knjige *Žensko pitanje u Srbiji u 19. i 20. veku* (1996), kao i brojnih eseja o rodu, nacionalizmu, militarizmu. *Feminizam je jedna od najvažnijih revolucija u XX veku. Mi imamo obavezu da prenosimo jedna drugoj, i misao i akcije žena koje su otvarale prostore ženske slobode i autonomije. Nerviraju me žene koje kažu: „Nisam feministkinja, sve što sam postigla, postigla sam svojim radom”, neću da sporim da je u njihovom nastojanju bilo mnogo rada i aktivnosti, ali ne mogu one tako lako da pređu preko generacija žena koje su žrtvovalе i školu i profesiju da bi učinile nešto za žene* (2000).

Bez obzira kojoj strani pripadali, bilo da su čuvari ognjišta ili agresori, i jedni i drugi vojnici ruše (1993).

Ja, žena sa iskustvom iz oružanog sukoba, biram nenasilje. Nenasilje nije kukavičluk. Ono je jednostavno najbolje za današnje vreme.

Pamtimo NEDU – partizanku, borkinju za mir i ženska prava, hrabru ženu, solidarnu drugaricu...

Slobodanka Markov prva uvodi temu roda i starosti u ženske studije. Pored svoje uspešne akademske karijere na Univerzitetu u Novom Sadu, uvek je nazivala vremena za aktivizam u alternativnom interdisciplinarnom programu u

Udruženju „Ženske studije i istraživanja”. Brojnim aktivnostima u ŽSI afirmisala je svoje znanje iz predmeta koji predaje (Sociologija), obogaćeno znanjima iz ženskih i rodni studija. Obrazovala je i motivisala mnoge mlade ljude da se priključe istraživanju „njenih” tema iz obrazovanja, pitanja roda, socijalne kulture i dr. Bila je prva koja je skrenula pažnju na važnost sistematskog istraživanja staračke populacije i roda u našem društvu. Kao dugogodišnja članica Saveta ŽSI (od 1997) i jedna od osnivačica (2003) i koordinatorke (2008–2010) Asocijacije centara za interdisciplinarnu i multidisciplinarnu studiju i istraživanja (ACIMSI), Centra za rodne studije Univerziteta u Novom Sadu imala je priliku da svoje znanje prenese polaznicima tokom nastavnog procesa – predavanja obaveznih predmeta: *Metodologija rodni istraživanja* (kasnije *Istraživačke metode u studijama roda*) i *Uvod u studije roda*, zatim izbornih predmeta: *Politika i žene*, *Ekonomska uloga žene u modernom društvu* i *Rodne odrednice starenja: uvod u ejdžizam*.

Za podsticanje ravnopravnosti polova dobila je Priznanje Sekretarijata za privredu, zapošljavanje i ravnopravnost polova Autonomne Pokrajine Vojvodine (2009).

Nagradu doživljam kao priznanje mom pedagoškom radu sa studentkinjama u Centru za rodne studije, ali i istraživanju razni dimenzija društvene (ne)ravnopravnosti žena i društvenog položaja žena iz razni društveni grupa i sredina.

Iako se ova nagrada dodeljuje za lični angažman, shvatam je i kao priznanje širem feminističkom krugu žena u Novom Sadu, kome i sama pripadam, koje su svojim akademskim postignućima, profesionalnim znanjima i aktivizmom učinile da Novi Sad i Vojvodina imaju jednu od vodećih uloga u oblastima organizovanja, osnaživanja i edukacije žena iz oblasti rodne ravnopravnosti.

Na kraju, smatram važnim da podsetim da ženski rad nije u dugom istorijskom periodu bio predmet društvenog vrednovanja, nije ulazio u krug poslova koji su smatrani značajnim za zajednicu i kao takvi su ostajali u zatvorenom krugu porodice i domaćinstva. Pripadam generacijama žena koje su imale sreću da budu učesnice u procesima masovnog školovanja i zapošljavanja žena, i po toj osnovi i nagrađivanja našeg rada. Zato ovu nagradu doživljam i kao deo ostvarenja mojih mladalačkih ideala, među kojima, pored ideala socijalne pravde, rodna ravnopravnost zauzima najviše mesto.

(Iz intervjua objavljenog u knjizi S. Savić i dr. (2008), *Profesorke univerziteta u Novom Sadu: životne priče*, 315).

Izdavački program

Udruženje „Ženske studije i istraživanja” je, u kontinuiranoj saradnji sa Futurom publikacije, dugoj trideset godina, ali i sa drugim organizacijama i institucijama (Zavodom za ravnopravnost polova, Jevrejskom opštinom iz Novog Sada i Zavodom za kulturu Slovaka), do sada objavilo 44 knjige o ženama i za žene.

Spisak knjiga Udruženja „Ženske studije i istraživanja” (hronološki redosled)

1. Savić, Svenka (2000). *Vera Šosberger (1927–1972)*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
2. Slobodanka Markov sa studentkinjama Ženskih studija (2001). *Kandidatkinje DOS-a iz Vojvodine*. Novi Sad: ŽSI.
3. Stojaković, Gordana (ur.). (2001). *Znemnite žene Novog Sada I*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije.
4. Savić, Svenka (ur.) (2001). *Vojvođanke (1917–1931): životne priče*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
5. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović et al. (2001). *Romkinje: biografije starih Romkinja u Vojvodini*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
6. Kestli, Elizabet (2002). *Žene sa Kosova: životne priče Albanski*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
7. Svenka Savić, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002). *Romani Women*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
8. Đurić-Kuzmanović, Tatjana (2002). *Rodnost i razvoj – od dirigovanog nerazvoja do tranzicije*. Novi Sad: ŽSI.
9. ŽSI (2002). *Eržebet Berček ESTER (Börcsök Erzsébet Eszter)*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije (prevod Dmitrijev Lidija)
10. Savić, Svenka, Marija Aleksandrović, Stanka Dimitrov, Jelena Jovanović (2002). *Romnja*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
11. Stojaković, Gordana (2002). *NEDA: jedna biografija*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
12. Ferkova, Antonija, Jarmila Hodoličova, Anna Jaškova i Veronika Mitro (ur.) (2003). *Slovenky: životne príbehy Slovieniek vo Vojvodine*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI. (Prošireno drugo izdanje 2014).
13. Tot, Marija i Veronika Mitro sa saradnicama (2003). *Рускини: животни приповедки*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
14. Mitro, Veronika sa sar. (2004). *Nevidljive: ljudska prava Romkinja u Vojvodini*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije.
15. Vasić, Vera (ur.) (2004). *Pusti ventil Radija 021*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije.

16. Kestli, Elizabet (2005). *Jazovi i mostovi*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije.
17. Savić, Svenka (2006). *Woman's Identities in Vojvodina: 1920–1930*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
18. Savić, Svenka i Veronika Mitro (ur.) (2006). *Vajdasági Magyar nők élettörténete*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
19. Jankov, Edita (2006). *Jevrejke: Životne priče žena iz Vojvodine*. Novi Sad: ŽSI i Jevrejska opština.
20. Krčmar, Vesna i Marijana Čanak (2006). *Pogled u nazad: Svenka Savić o igri i baletu*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
21. Savić, Svenka i Veronika Mitro (ur.) (2006). *Univerzitet u Novom Sadu. Škola romologije*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
22. Đurić Kuzmanović, Tatjana (ur.) (2007). *Ka rodnom budžetiranju: vodič*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
23. Savić, Svenka (ur.) (2007a). *Romkinje 2*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
24. Savić, Svenka (ur.) (2007b). *Hrvatice, Bunjevke, Šokice (1919–1955)*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
25. Savić, Svenka (ur.) (2008). *Jelica Rajačić Čapaković*. Novi Sad: Futura publikacije, Zavod za ravnopravnost polova i ŽSI.
26. Savić, Svenka, Veronika Mitro, Sara Savić, Marijana Čanak (2008). *Životne priče žena – 'A što ću ti ja jedna pričat...'*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
27. Savić, Svenka i Milana Grbić (2008). *Akademskim obrazovanjem do romske elite*. Novi Sad: Univerzitet u Novom Sadu, Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.
28. Bracić, Milica, Milica Mima Ružičić-Novaković i Svenka Savić (2009). *Životne priče žena sa invaliditetom u Vojvodini*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
29. Simin Bošan, Magda i Nevena Simin (2009). *Zašto su ćutale: majka i ćerka o istom ratu*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
30. Savić, Svenka, Marijana Čanak, Veronika Mitro i Gordana Štasni (2009). *Rod i jezik*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
31. Savić, Svenka i s. Rebeka Jadranka Anić (ur.) (2009). *Rodna perspektiva u međureligijskom dijalogu u XXI veku*. Novi Sad: Futura publikacije i Ženske studije i istraživanja.
32. Spariousu Laura i Svenka Savić (ur.) (2011). *Životne priče žena u Vojvodini – Rumunke (1921–1974)*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
33. Belić, Nataša (prir.) (2011). *Stvaranje akademske zajednice: bibliografija radova Svenke Savić: 1963–2011*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
34. Savić, Svenka, Vesna Šijački, Katarina Krajnović (2014). *Deset godina Godišnjeg priznanja u oblasti ravnopravnosti polova (2003–2013): životne priče nagrađenih*. Novi Sad: Zavod za ravnopravnost polova i ŽSI.
35. Savić, Svenka (2014). *ACIMSI Centar za rodne studije na UNS: deset godina posle (izveštaj o radu u školskoj 2013–2014)*. Novi Sad: ŽSI.

36. Savić, Svenka (2015). *Profesorke Univerziteta u Novom Sadu: životne priče*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
37. Savić, Svenka (2016). *Kako je muški rod od devica? visokoobrazovana romska ženska elita u Vojvodini*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
38. Ružičić Novković, Milica Mima (2017). *Izboriti se za izbor: životna priča Gordane Rajkov*. Novi Sad: Centar Živeti uspravno; Centar za samostlani život sa invaliditetom Srbije, Futura publikacije, ŽSI.
39. Savić, Svenka (2017). *Doprinos izgradnji mira protestantskih sveštenica u Vojvodini*. Novi Sad: ŽSI i Futura publikacije.
40. Savić, Svenka (2018). *Erika Marjaš*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
41. Savić, Svenka (2019). *Žarko Milenković i Mirjana Matić*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
42. Antonić, Ivana (ur.) (2020). *Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre*. Novi Sad: Futura publikacije i ŽSI.
43. Bašaragin, Margareta (2020). *Znamenite Jevrejke Subotice*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.
44. Bašaragin, Margareta (ur.) (2021). *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

Između četiri, naizgled posebna programa u ŽSI, postoji međusobna povezanost: ako se neko pitanje naučno istražuje, saopštava se polaznicama u obrazovnom programu, da bi se to pitanje potom pojavilo u obliku teksta publikacije i tako postalo literatura sačuvana u dokumentaciji ŽSI, ali i materijal dostupan svim zainteresovanim čitaocima i istraživačicama i istraživačima. Godine 2008. ŽSI su poklonile Centralnoj biblioteci Univerziteta u Novom Sadu 2.500 knjiga, a predavačice su nastavile da popunjavaju fond ove biblioteke kako bi studentkinje ACIMSI Centra za rodne studije UNS imale svu neophodnu literaturu za nastavu i naučnoistraživački rad. Objavljene knjige ŽSI daje na poklon studentkinjama i drugim ženskim i nevladinim organizacijama u razmenu za njihove publikacije, naročito sa drugim ženskim studijama kao vid saradnje u mreži. U saradnji sa Mirjanom Brković, upravnicom Centralne biblioteke UNS u Novom Sadu, i uz njenu veliku pomoć skenirano je deset publikacija čiji je tiraž potrošen, a za kojima postoji velika potreba nastavnika i studenata.

Dokumentacioni program

Osnovu dokumentacije čine medijski tekstovi koje pišu saradnice (uglavnom Savić za *Danas* i portal *Autonomija*, a povodom određenih, značajnih datuma (na primer, Dan starijih osoba – 1. oktobar, tekst povodom života starijih osoba u uslovima pandemije). Svi tekstovi se nalaze na sajtu ŽSI, kao i mnogi drugi podaci. Na ovaj način se savremenim čitaocima ukazuje na značaj određenih datuma, a značajne ličnosti se čuvaju od zaborava. U ovom periodu znatno je unapređen rad na digitalnom predstavljanju sadržaja i aktivnosti ŽSI.

Reorganizacija sajta je najvidljivija (Klaudija Petrović) – povećana je informativnost veb-sajta, promenjen njegov interfejs, koji je sada u skladu sa potrebama modernih korisnika i savremenog doba. Moderan, lepo uobličen i lako pretraživ. Od 2020. godine novi veb-sajt omogućava pregled bogatog sadržaja na temu roda i rodne ravnopravnosti kojima se bave istraživačice i predavačice u ŽSI. Sajt je tehnički modernizovan time što je urađen pomoću CMS-a. Na sajtu se nalazi: 91 knjiga besplatnih za preuzimanje, 65 prikaza knjiga, 31 akademski rad na temu roda i rodne ravnopravnosti, 52 publikacije na temu starosti, 9 publikacija na temu roda i rodne ravnopravnosti iz regiona, 49 raznih publikacija i štampanog materijala (<http://www.zenskestudije.org.rs/izdavastvo/knjige>), 14 foto-galerija (<http://www.zenskestudije.org.rs/galerija/foto-galerija>) i 37 video- i audio-snimaka o aktivnostima ŽSI (<http://www.zenskestudije.org.rs/galerija/video-i-audio-galerija>).

Tokom 2021. godine otvorena je fejsbuk stranica (FB) koja je svojim aktivnostima prikupila 248 pratilaca (<https://www.facebook.com/zenskestudijeii-strazivanja>).

Klaudija Petrović nadalje na sajtu ŽSI objavljuje nove publikacije saradničkih organizacija i publikacije ŽSI, razna obaveštenja o aktivnostima ŽSI (<http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti>), dopunjuje galeriju fotografijama. Napravila je YouTube kanal ŽSI i postavila filmove (*Naučnice u društvu* i *Propovednica*) (<https://www.youtube.com/channel/UCcWL0k2LOH6BZnwyoTq6pDg>).

Na veb-sajtu ŽSI nalaze se i podaci o projektima. Na primer, Evropska komisija je, kroz program *Evropa za građane*, podržala u Novom Sadu projekat *Evropsko žensko sećanje (Rewomen)*. Nosioc projekta je Arhiv Vojvodine u saradnji sa Fondacijom „Novi Sad 2021 – Evropska prestonica kulture” (1. 9. 2020. – 1. 7. 2022, Novi Sad).

U ovom projektu ŽSI saraduje i dostavlja podatke o znamenitim ženama Novog Sada iz dokumentacije. Ideja projekta je istraživanje i prezentacija arhivske građe i dokumenata u vezi sa istorijom Pokreta za oslobođenje žena u Evropi (Women’s Liberation Movement), i dopunom podataka o ženama koje su tome doprinele, a bile su vezane za Novi Sad. Istraživanje će biti realizovano

tokom 2021. godine u saradnji sa organizacijama iz Srbije i devet partnerskih država: Slovenije, Italije, Crne Gore, Nemačke, Grčke, Holandije, Albanije, Francuske i Poljske. Predstavnice ŽSI (Margareta Bašaragin i Svenka Savić) su učestvovala na sastancima (četiri onlajn sastanka (11. decembar 2020, 17. mart 2021, 16. april 2021, 27. april 2021, i dva 'uživo', ukupno 6) na kojima je оформljen program za međunarodni skup (Novi Sad, jun, 2021), kada će se precizirati vremenski period (1960--2000). Za skup se priprema izlaganje: Pokret za oslobođenje žena kao kolektivna borba za jednakost. Teorijske pretpostavke istraživanja na projektu uključuju radikalni feminizam, socijalistički feminizam (Nova leвица), ali i liberalni feminizam. Tako su projektom obuhvaćene žene koje su se našle kao prve na pozicijama društvene moći, a ne samo one koje su se borile protiv patrijarhata. Očekivan rezultat projekta je izložba sa znamenitim ženama koje su doprinele i doprinose ženskom pokretu u javnom prostoru (Novi Sad, 2022) i putovati u partnerske gradove.

Antifašistkinje Subotice: skojevke, partizanke, AFŽ-ovke – projekat koji finansira Rekonstrukcija Ženski fond iz Beograda (od 15. maja do 15. decembra 2021). Projektom koordinira i dokumentacioni materijal sakuplja Margareta Bašaragin (Podružnica ŽSI u Subotici). Cilj projekta je doprinos kolektivnom znanju i sećanju na doprinose žena tokom istorije u borbi protiv fašizma i očuvanju mira, kroz istraživanje i beleženje životnih priča 12 znamenitih antifašistkinja Subotice (skojevki, partizanki i AFŽ-ovki): Lili Beck, Olga Braun, Vera Gal, Ruža Čizmek-Dudašev, Edita Hajzler, Eta Hidrich Kizur, Anka Kmezić, Draginja Lendvai, Klara Lendvai, Tereska Mihajlović, Ida Sabo i Sofija Spahić. Rezultat projekta je objavljivanje brošure i organizovanje izložbe u Subotici.

Saradnja sa drugim organizacijama i institucijama u državi i regionu

Sekretarijat za ravnopravnost polova Vlade AP Vovodine (Svetlana Selaković) – izrada **Ženskog rokovnika** sa profesorkama emeritama UNS za 2021. godinu, po ideji S. Savić

Ženski rokovnik 2021.
 Izdavač:
 Pokrajinski sekretarijat za socijalnu politiku, demografiju i ravnopravnost polova
 iz Subotice
 Prednja Vidić, pokrajinski sekretar za socijalnu politiku, demografiju i ravnopravnost polova
 Prva mlaj prof. dr. Svenka Savić iz "Učestvovanja ženske struje i istraživanja",
 a predavačica na fakultetu Univerziteta u Novom Sadu.
 Zbornik objavljen u Univerzitetu u Novom Sadu na publikaciji "Decenija od prvih izbora
 političara emeričana na Univerzitetu u Novom Sadu", a posebno posvećena ovoj
 publikaciji – dr. Radmila Marinković-Nedić i dr. Mirjana Vujnović-Mihajlović,
 koje su urednice, a tako i svih nastupajućih autorica, uvek crtanje profesor emeritus
 Univerziteta u Novom Sadu.
 Grafički uređivanje i dizajn:
 "Sumpertija STANSIC", Bačka Palanka
 Štamper:
 "Sumpertija STANSIC", Bačka Palanka
 Tiraz: 800

2020 Women's Diary
 Published by:
 Provincial Secretariat for Social Policy, Demography and Gender Equality
 For the Publisher:
 Prednja Vidić, Provincial Secretary for Social Policy, Demography and Gender Equality
 According to the idea of Svenka Savić, PhD, professor, from the "Women's Studies
 and Research Association" and on the occasion of the 60th anniversary of the
 University of Novi Sad.
 We would like to thank the University of Novi Sad for the publication "A decade
 since the first appointment of emeritus professors at the University of Novi
 Sad", and especially the editors of this publication, Radmila Marinković-Nedić,
 PhD, and Mirjana Vujnović-Mihajlović, PhD, the emerita professors at the
 University of Novi Sad.
 Graphic design:
 "Sumpertija STANSIC", Bačka Palanka
 Print:
 "Sumpertija STANSIC", Bačka Palanka
 Circulation: 800
 -

Međureligijski kalendar 2021, u nastavku saradnje sa Marijanom Ajzenkol (MAK iz Zemuna);

Suorganizovanje tri skupa sa **Iz Kruga... Vojvodina** (Novi Sad) (u njihovom prostoru). Teme skupova su sledeće: **Istorija ženskih studija u Srbiji** (6. mart 2021), **Jezik i moć** (24. mart 2021), **Obeležavanje 20 godina od smrti antifašistkinje i feministkinje Nede Božinović** (24. april 2021).

Sa **Ženama u crnom** (Beograd) suorganizovanje **Prvog konsultativnog sastanka** o temi istorijata ženskih studija (19-20.09.2020) i **Obeležavanje 20 godina od smrti antifašistkinje i feministkinje Nede Božinović** (24. april 2021).

Suorganizacija dva konsultativna sastanka na temu Istorije ženskih studija u Srbiji; **Centar za ženske studije** (Beograd) (30.10.2020, 6.08.2021).

Sa **Institutom društvenih nauka (IDN)** (Beograd) za koordinisanje **Drugog konsultativnog sastanka o istorijatu ženskih studija** (30.10.2020)

„Ženske studije i istraživanja” učestvuju u suorganizaciji tri skupa. Teme skupova su sledeće: **Istorija ženskih studija u Srbiji** (6. mart 2021), **Jezik i moć** (24. mart 2021), **Obeležavanje 20 godina od smrti antifašistkinje i feministkinje Nede Božinović** (24. april 2021); **Žene u crnom** (Beograd).

Akademski inicijativa „**Forum 10**” (Novi Pazar) –Fahrudin Kladničanin: suorganizovanje **Onlajn ženskih studija** (onlajn:7–28. novembar 2020); snimljen je film o Svenki Savić povodom 80 godina života i 65 godina rada, prikazivan u Beogradu, Novom Sadu i Novom Pazaru.

TPO (Sarajevo), Zilka Spahić Šiljak: **Doprinos Mirovnim studijama** (S. Savić razgovor).

OEBS (Beograd) snimanje filma o rodno osetljivom jeziku *Jezik i stvarnost* (po

ideji i uz saradnju S. Savić), u produkciji Shokarta. Učestvovala Svenka Savić i Margareta Bašaragin.

U saradnji sa izdavačkom radionicom **Futura publikacije** (Novi Sad) (Novi Sad) objavljene tri knjige: *Znamenite Jevrejke Subotice* (autorka Margareta Bašaragin), *Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre* (urednica Ivana Antonić, promocija 8. oktobra 2020. godine na Univerzitetu u Novom Sadu, uz prikaz filma Svenka Fahrudina Kladničanina), *Znamenite Jevrejke Subotice : Sonja Licht: jedna životna priča* u redakciji Margarete Bašaragin (2021).

Akademija ženskog preduzetništva (Bački Petrovac) sa Janom Zabunov: suorganizacija projekta *Znamenite Slovakinke u Vojvodini*.

Nova je saradnja sa **Gradskom bibliotekom Novi Sad** (Miloš Pankov) i **Gradskom bibliotekom Subotica** (Ester Berenji) kao institucije su pružile podatke o korisnicima/ama starijih od 65 godina za poslednjih 5 god.

Zavod za ravnopravnost polova

Margareta Bašaragin je tokom 2020. i 2021. godine uspostavila saradnju sa **Istorijskim arhivom Subotice** (Subotica), Studijsko-istraživačke grupe za rodnu ravnopravnost i javne politike Instituta društvenih nauka u Beogradu.

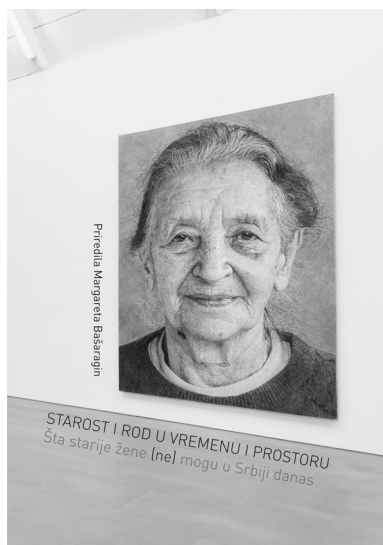
Saradnja sa medijima: novine *Danas*, *onlajn Autonomija*, zatim sa Romskom redakcijom RTS-a i drugim redakcijama.

Zaključna razmatranja (1 deo)

U ovom periodu Udruženje „Ženske studije i istraživanja” nastavlja osnovnu delatnost u okviru četiri programa, ali u svaku unosi izvesne promene i novine.

1. U edukativnom programu saradnice su tokom 2020. i 2021. godine ovladale i onlajn nastavom i uživo, što će kombinovano nastaviti da koriste u sledećem periodu.
2. Istraživanja su bila osnova radu ŽSI i nadalje se proširuje inventar projekata, ali ostaje osnovna orijentacija na istraživanje žena iz nacionalnih zajednica.
3. Dokumentacija je najviše obogaćena u ovom periodu za razmenu znanja sa drugima.
4. Saradnja sa drugim institucijama i ženskim organizacijama u gradu, državi, regionu je znatno unapređena.

II DEO

Knjiga *STAROST I ROD U VREMENU I PROSTORU: Šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas*

Istraživački projekat „**Šta žene od 65+ (ne) mogu u Srbiji danas**” finalizovan je knjigom pod naslovom *Starost i rod u vremenu i prostoru: Šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas*. Radovi autorki se temelje na feminističkim teorijama starosti (Simon de Bovoar, 1986, Vera Smiljanić, 1987).

Cilj istraživanja na projektu bio je da se prikupe i analiziraju potencijali, resursi i postignuća starijih žena, kao i različiti vidovi diskriminacije kojima su one izložene u svakodnevnom životu. Uočeni vidovi diskriminacije potvrđuju da je diskriminacija opšta pojava za razne grupe starijih žena.

Urednica dr Margareta Bašaragin koncipirala je knjigu tako da se istraživački podaci o starosti i starenju žena (kod nas) izlože iz nekoliko različitih (inter)disciplina, umetnosti i aktivizma, i da se potom omogući jasan uvid u literaturu o ovoj temi kod nas.

Cilj knjige je dvojak:

1. Interdisciplinarno sagledati pitanje starosti žena, uz različite teorijsko-metodološke pristupe sa početnim podacima za buduća istraživanja na temu roda i starosti/starenja u rodnim i ženskim studijama;

2. Otvoriti niz pitanja u vezi sa afirmacijom ove teme u formalnim i neformalnim edukativnim aktivnostima, pre svega u visokoškolskim aktivnostima kod nas.

Knjiga je posvećena profesorici dr Slobodanki Markov, začetnici teme o

rodu i starijima u ŽSI (pre tri decenije), o čijem radu piše Svenka Savić.

Potom sledi šest priloga: Eva D. Bahovec, *Bovoar, Drugi pol i Starost*; Svenka Savić, *Jezik i starost u interakciji*; Margareta Bašaragin, „*Ne brini, godine su smo broj*” – *ejdžizam i seksizam u medijskom diskursu: TV reklame i antiejdž novinski oglasi*; Sanja Kojić Mladenov, *Prikazi starijih žena u vizuelnoj umetnosti*; Staša Zajović, *Solidarnost u doba korone* i Tatjana Radojević, *Šta žene od 65+ (ne) mogu u Srbiji danas?: istraživanje na osnovu upitnika*.

Radovi S. Savić, M. Bašaragin i T. Radojević jesu rezultati tri istraživanja sa samog projekta „**Šta žene od 65+ (ne) mogu u Srbiji danas**”. Prilozi u knjizi daju tri osnovne perspektive na starost i starenje u radovima: šta o tome kažu same žene toga doba, šta je o njima zabeleženo u raznim oblicima duhovne sfere, u poređenju sa onim što nam o njima kažu i pišu filozofkinje, lingvistkinje, teoretičarke umetnosti i kulture kada pišu o skrivenim potencijalima koje starost i starenje u sebi sadrže.

Margareta Bašaragin u tekstu *Moja baka* povezuje dva hronološki različita vremena i prostora (zatvor u Drugom svetskom ratu i starački dom u doba korone) na primeru života svoje bake kao individualni primer opšte pojave.

Komentarisan literature o starosti i starenju

Ukupno 32 naučna rada/publikacije/istraživanja domaćih autorki (i autora) i onih iz regiona ima za temu u celosti, ili u pojedinim delovima, starost, starenje i starije osobe sa akcentom na diskriminaciju, s jedne strane i na skrivenim potencijalima starijih žena, s druge strane. U spisak smo uključile i odbranjene (a ne nužno i objavljene) master i magistarske radove, doktorske disertacije da pokažemo da je pitanje aktuelno u akademskoj zajednici i u radu sa mladima. Dakle, postoji potencijal za nove vidike.

Objedinjeni radovi na jednom mestu informišu stručnu i širu javnost u Srbiji, i u regionu, o količini istraživačkih podataka koji nisu zanemarljivi, ali isto tako nas uveravaju da se podaci (najčešće) prepisuju iz istraživanja u istraživanje tokom vremena i postaju neka vrsta stereotipne istine. Zato je jedan od ciljeva objedinjene komentarisane literature o starijima da se na njih ukaže.

Objašnjenje stručnih termina

Tekst knjige namenjen je, pre svega, studentkinjama i studentima ženskih i rodni studija, ali istovremeno i široj javnosti, kojoj ne moraju biti poznati termini iz svih disciplina o kojima se u knjizi govori. Zato je spisak termina na kraju knjige potreban kao orijentacija za tekst knjige.

Urednički posao

Inovativan je pristup Margarete Bašaragin u uređivanju knjige, u kojoj se radovi iz naučnih interdisciplina presecaju umetničkim radovima o starima slikarke Jelene Bulajić (izloženi na izloži u Muzeju savremene umetnosti u Novom Sadu 2020. godine).

Iz recenzija:

Dva osnovna cilja pripreme i objavljivanja zbornika su u celini ispunjena – predloženi su različiti teorijsko-metodološki pristupi problemu odnosa roda i starosti, čime su omogućena dalja istraživanja sa feminističkih stanovišta, s jedne strane, te otvoren čitav niz pitanja na koja su ponuđeni i odgovori u vezi sa afirmacijom ove teme u formalnim i neformalnim edukativnim aktivnostima, ili drugačije rečeno u tretiranju statusa starijih žena u socio-političkom okruženju i njihovom predočavanju u javnom diskursu. (Iz recenzije prof. dr Vere Vasić)

Knjiga Starost i rod u vremenu i prostoru: šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas koju uređuje Margareta Bašaragin, predstavlja važan prilog akademskom rasvetljavanju rodne dimenzije problema ejdžizma i predstavlja prilog dekonstrukciji patrijarhalnog društvenog okvira koji doprinosi apsolutnoj marginalizaciji starijih žena (Iz recenzije doc. dr Smiljane Milinkov)

Zaključna razmatranja (deo 2)

Osnovni zaključci i preporuke knjige *Starost u vremenu i prostoru – Šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas?* su sledeći:

1. Interdisciplinarni pristup starosti i starenju žena (Simon de Bovoar, 1986, Vera Smiljanić, 1987) omogućava formiranje feminističke pozicije za razumevanje i dekonstruisanje statusa (starije) žene kao Druge.
2. Promenom jezičke prakse prema starijim osobama počeo bi i proces promene svesti i mišljenja o tome šta su sve dobrobiti starijih osoba u našem društvu, posebno starijih žena koje predstavljaju kontinuitet iskustva.
3. Potrebno je promovisati pozitivan model starosti koji počiva na međugeneracijskom dijalogu, afirmiše potencijale i iskustva starijih i neguje kulturu starenja.
4. Afirmisati starije žene kao umetničke i tematske subjekte na umetničkoj sceni.
5. Starije su žene tokom vanrednog stanja razvile brojne prakse brige o sebi, izgrađivale svoja duhovna, emotivna i intelektualna utočišta u ekofeminističkom ključu. Pojedinačno svedočenje o životu starije žene

tokom pandemije korona virusom u domu za starije ostaje trajno zabeleženo.

6. Knjiga nudi dovoljno istraživačkih podataka za buduća istraživanja na temu roda i starosti/starenja u rodnim i ženskim studijama. Otvoren je niz pitanja.
7. Knjiga jeste literatura za kurseve na temu starosti/starenja i roda za razne vrste edukacija u našem društvu danas.

24. aprila u 11h u prostorijama organizacije ...Iz kruga - Vojvodina (Bulevar Vojvode Stepe 67) Udruženje Ženske studije i istraživanja, IZ KRUGA - VOJVODINA i Žene u crnom, Beograd su promovisale novu knjigu o starosti i starenju i obeležile sećanje na jednu prethodnicu iz ženskog pokreta Nedu Božinović.

Sa promocije knjige „Starost i rod u vremenu i prostoru – šta starije žene (ne) mogu u Srbiji danas“ 24.04.2021, N. Sad (Tomić, 2021)

Prilog 1 Spisak radova članica tima nastalih tokom 2020–2021.

Margareta Bašaragin

Knjige

Bašaragin, Margareta (2020). *Znamenite Jevrejke Subotice*. Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

Bašaragin, Margareta (ur.) (2021). *Znamenite Jevrejke Subotice: Sonja Licht – životna priča*. Novi Sad: Ženske studije i istraživanja i Futura publikacije.

Radovi i prilozi u domaćim i međunarodnim časopisima i zbornicima

Bašaragin, Margareta, Savić, Svenka (2021). "Gender and Ideology: Women on Postage Stamps in Serbia: 2006–2018", *Temе*, vol. 45, no 1, 193–211.

Bašaragin, Margareta (2020). „Upotreba rodno osetljivog jezika u feminističkom časopisu *Ženski pokret*”, u: Milinković, Jelena (ur.) i Žarka Svirčev (ur.) Zbornik radova sa Međunarodnog naučnog skupa „Časopis *Ženski pokret* (1920–1938)”, 18–19.

Bašaragin, Margareta (2020). „Starost u reklamama: ejdžizam, rod, obrazovanje”, Zbornik „Interkulturalnost u obrazovanju 2020”, 3. oktobar 2020, Subotica, Šesta međunarodna naučna konferencije InterKult 2020, Pedagoški zavod Vojvodine, Novi Sad, Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku, Subotica (u štampi) (<http://www.zenskestudije.org.rs/aktivnosti/242-medunarodna-naucna-konferencija-interkulturalnost-u-obrazovanju-2020>).

Bašaragin, Margareta (2020). „Institucionalizacija istraživanja roda u visokoškolskom obrazovanju, *Genero*, 24, 247–253.

Bašaragin, Margareta (2020). „Feministička lingvistka”, u: Antonić, Ivana (ur.) *Svenka Savić: Između baletske i jezičke igre*, Novi Sad: Ženske studije i istraživanja, Futura publikacije, 63–100.

Bašaragin, Margareta, Gajić, Draga (2020). „Dr Margita Hercl – antifašistkinja i lekarka”, u: Stevanović, Lada (ur.), Mladena Prelić (ur.), Miroslava Lukić Krstanović (ur.) *Naučnice u društvu*. Radovi sa konferencije održane od 11. do 13. februara 2020. u Srpskoj akademiji nauka i umetnosti u Beogradu. Beograd: Etnografski institut SANU, 361–372.

Savić, Svenka, Bašaragin, Margareta (2020). „Ženski rokovnik” 2004–2020: Manifestacija rodne ravnopravnosti u jednom okviru mehanizama za rodnu ravnopravnost” (u štampi).

Savić, Svenka, Bašaragin, Margareta, Dabižinović, Ervina (2020). „Poštanske marke u Srbiji i Crnoj Gori kao izvor podataka za međuzavisnost roda i ideologije”, Zbornik radova sa međunarodnog naučnog skupa *Njegoševi dani* 8, Kotor, Crna Gora (u štampi).

Međunarodni skupovi i konferencije

Bašaragin, Margareta (2020). „Upotreba rodno osetljivog jezika u feminističkom časopisu *Ženski pokret*”, 7–9.10. 2020, Međunarodni naučni skup Časopis *Ženski pokret* (1920–1938), Institut za književnost i umetnost, Beograd.

Bašaragin, Margareta, Savić, Svenka (2020). „Starost u reklamama: ejdzizam, rod, obrazovanje”, „Interkulturalnost u obrazovanju 2020”, 3. oktobar 2020, Subotica, Šesta međunarodna naučna konferencije InterKult 2020, Pedagoški zavod Vojvodine, Novi Sad, Učiteljski fakultet na mađarskom nastavnom jeziku, Subotica (onlajn). LINK

Bašaragin, Margareta, Gajić, Draga (2020). „Dr Margita Hercl – antifašistkinja i naučnica”, Naučna konferencija sa međunarodnim učešćem *Naučnice u društvu*, 11–13. februara 2020. godine, Srpska akademija nauka i umetnosti, Etnografski institut SANU, Beograd.

Tatjana Radojević

Usavršavanje Tatjane Radojević je bio osnovni oblik rada tokom trajanja projekta (na različitim kraćim seminarima, predavanjima, na šestomesečnom specijalističkom programu „Upravljanje regionalnim razvojem kroz EU fondove”); 200 sati nastave, pisanje seminarskih radova, sticanje znanja i uverenja (diploma) u oblasti regionalnog razvoja i upravljanja projektima koje će doprineti razvoju lokalne zajednice i regiona na putu evropskih integracija. Serija vebinara - Podrška učestvovanju u EU programima, Kancelarija za saradnju sa civilnim društvom Vlade Republike Srbije (maj- jun 2020), Digitalni i ICT alati u radu organizacija civilnog društva Digital tools, on-line program obuke za OCD iz Zapadnog Balkana i Turske, EU TACSO 3. (jun 2020), „Pisanje predloga projekata – kako pripremiti što bolji projekat?” Kancelarije za saradnju sa civilnim društvom, u saradnji sa EU projektom „Podrška učestvovanju u EU programima“. (avg. 2020) ,seminar „I vjernice i građanke“, EIŽ, Omiš (nov. 2020), „Socijalni oporavak Evrope“ (22.2.2021) u organizaciji EU info point N. Sad.

Zajedno sa S. Savić i M. Bašaragin, priredila Biltene (4 broja) o aktivnostima ŽSI tokom projekta, koji je Klaudija Petrović objavila na sajtu ŽSI i fejsbuk stranici.

Svenka Savić je sama ili u saradnji sa Margaretom Bašaragin napisala nekoliko radova (videti spisak kod M. Bašaragin). Uglavnom je obavljala mentorske poslove u odnosu na članice tima, odnosno organizacione u odnosu na komunikaciju s javnošću i saradničkim organizacijama.

Savić, Svenka (2021). „*Ksenija Atanasijević o Terezi iz Avile: skica za uporednu analizu*”, u: Zorica Mršević (ur.) i Marko Jovanović (ur.), Ksenija Atanasijević: o meni će govoriti moja dela, Beograd: Institut društvenih nauka, 176–189.

Savić, Svenka i Marjana Stevanović (2021). Standardizacija rodno osetljivog srpskog jezika: prilog feminističkoj lingvistici, u: Zbornik radova sa 9. međunarodne konferencije Jezik, književnost u budućnost (24–25. 9. 2020), Fakultet za strane jezike, ALFA univerzitet, Beograd (u štampi).

Prilog 3: Ukupni podaci o poznatim ženama u regionu Srbije, Crne Gore i Bosne i Hercegovine: hronološki redosled (1999–2015) (prema Dabižinović 2018)³

	Naziv brošure	Autorke	Recenzija	Izdaje	Mjesto i godina	Broj žena	Tiraz
1.	<i>Znamenite žene Novog Sada</i>	Gordana Stojaković	Magdalena Veselinović Šulc	Futura publikacija i ženske studije i istraživanja	Novi Sad, 1999.	64	500
2.	<i>Novi Sad iz ženskog ugla</i>	Gordana Stojaković	-	Futura publikacija i ženske studije i istraživanja	Novi Sad, 1999/2001.	12	2000
3	<i>Femail names of Novi Sad</i>	Gordana Stojaković	-	The Tourist Organization of City of Novi Sad	Novi Sad, 2014.	29	2000
3.	<i>Kikinda iz ženskog ugla</i>	Svetlana Kresoja	Svenka Savić, Nataša Lambić	Centar za podršku ženama	Kikinda, 2010.	28	700* /700
4.	<i>Ženska mapa Crne Gore</i>	Melanija Bulatović	-	Kancelarija za ravnopravnost polova Vlade RCG	Podgorica, 2004.	137	1000
5.	<i>Istorija ženskog organizovanja u Kruševcu</i>	Jovana Pavlović	-	Udruženje žena Peščanik	Kruševac, 2010.	66	500
6.	<i>Beograd iz ženskog ugla</i>	Snežana Tabački	-	Žene u crnom	Beograd, 2012.	11	500
7.	<i>Zaslužne žene Užica i Bajine Bašte</i>	Vladimir Jevtić Snežana Tabački	-	Udruženje Žene u crnom	Novi Sad, 2012.	19	50
8.	<i>Leskovac iz ženskog ugla</i>	Ljiljana Stojanović; Ivana Ristić; Mirjana Mijajlović	-	Udruženje Žene u crnom	Beograd, 2012.	22	50
9.	<i>Žene u istoriji Semberije</i>	Tanja Lazić; Ljubinka Vukašinić; Radmila Žugić	Milena Karapetrović	Organizacija žena <i>Lara</i>	Bijeljina, 2012.	65	200

.....
³ Dabižinović, Ervina (2018). *Diskursi o ženama Boke Kotorske: rodni identiteti (1815–2015)*, doktorska disertacija (mentorica Svenka Savić), Centar za rodne studije, ACIMSI, UNS.

10	<i>Žensko lice istorije Kragujeva</i>	Lela Vujošević	Svenka Savić, Biljana Sikimić	Javno izdavačko preduzeće Koraci	Kragujevac, 2012.	232	500		
11	<i>Ženska istorija Niša</i>	Ana Jovanović	Svenka Savić	Udruženje <i>Ženski prostor</i>	Niš, 2013.	23	300		
12	<i>Zabilježene – žene i javni život BiH u 20 veku</i>	Jasmina Čaušević (ur.)	Svetlana Slapšak, Sarita Vujković	Sarajevski otvoreni Centar/ Fondacija Cure Sarajevo	Sarajevo, 2014.	501	1765		
13	<i>Sjaj ljudskosti: životne priče mirotnorki u BIH</i>	Zilka Spahić Šiljak	Svenka Savić, Svetlana Slapšak, Nejra Nuna Čengić	TPO Federacija Sarajevo	Sarajevo, 2013.	11	500		
14	<i>Profesorke Univerziteta u Novom Sadu: životne priče</i>	Svenka Savić	Daša Duhaček, Zilka Spahić Šiljak, Silvija Dražić	Futura publikacija	Novi Sad, 2015.	30	500		
15	<i>Izuzetne žene Srbije: XX i XXI vek (dvojezično)</i>	Radmila Stanković, Neda Todorović		Cepter	Beograd, 2016.	100	-		
16	<i>Diskursi o ženama Boke Kotorske 1815–2015: rodni identiteti</i>	Ervina Dabižinović				23			
	Legenda: Publikacije koje su doživjele dva izdanja: 1. Mapa Novi Sad iz ženskog ugla 1999/2001. i tiraž iz 2000. (500* i 1000 na srpskom jeziku). II tiraž iz 2002. (2000* i 1000 srpski jezik); Publikacija <i>Femail names of Novi Sad.</i> (2000 na engleskom jeziku)							1380	14.265